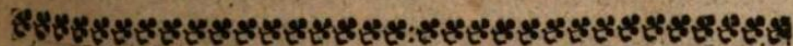

N:o I.

HISTORIA ANIMALIUM,

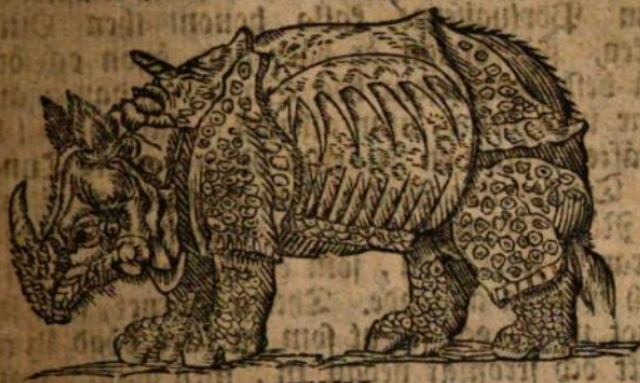
Eller
Beskrifning
Öfver

Siur Riket.

STOCKHOLM,

Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-Förstena
domet Sannland, JACOB MERCKELL, 1750.

XXIX.

Enhörningen, Rhinoceros.

Ehetta grufweliga och klöfwade Wildjuret är nästan så stort som Elefanten, dock ej så högt och resligt för thes stackota ben skull. Kroppen åger nästan samma stavhytte som et Willswin, undantagande at han är i jämförelse med höden, en god del tjockare, och theföre, jämte andra oförmligheter, af nog fult och oskapeligt utseende. Thes hud är ibland brunaktig, men merendels ast- eller svartgrå till färgen som hos Elefanten, och åger then tjocklek och hårdhet, at knapt någon Pil eller Sabel kan tränga sig igenom; är ock tillika helt hårlös och naken, undantagande under halsen, omkring öronen, i pannan och på hjerten, samt så skrynkog och ruggig, särdeles omkring halsen, på ryggen och sidorna, at thet på långt håll ser ut som then wore betäckt med breda fjäll och muskles stahl eller små sköldar; hwilket hwar och en, som allena ser honom i målningar och kopparsitt aftagen, dröwen torde inbilla sig.

Enhörd

Enhörningen har tjockt hufvud, med en något
 uphögd panna, såsom thet wore en platt munkes mössa;
 hwadan Portugiserne kalla honom then Ostindiska
 Munken. För öfrigt är både gap, ögon och dron af
 samma bestaffenhet som hos Swin, undantagande at
 han har inga betar, utan allenast nio skärtänder i hwar-
 thera käften, samt en Sil- eller Råsp-formig Tunga och
 spitzigt Tryne eller Nos. Han blifwer ock af somliga
 kallad Nåse-Hörningen, efter thet sitter öfwer hans
 näsebårar et stort horn, som ej litet bidrager til hans
 fula och hifteliga anseende. Thetta Hornet, som sträcker
 sig något upåt, och ser ut som en litet bögd Pyramid,
 är tjockt och skrofligt nedan til, men ganska spitzigt å
 ändan och hårdare än något annat ben, merendels af
 svart, ibland af asfgrå, men sällan af hwit färg utan
 på; inwärt är thet utan ihåligheter, tätt och hwitt,
 som Elfenben, samt måstiedels af halfannan Fots längd,
 ibland större, stundom mindre, alt som han är gam-
 mal eller ung til, och tjenar honom til förswars-wapn
 emot Buffel-orar, Tigrar, Elefanter och andra hans
 fiender. Halsen så wäl som then öfriga Kroppen är
 ganska tjock. På ryggen öfwer frambogarna stal af-
 wen hos somliga sitta et spitzigt Horn, nästan af sam-
 ma skapnad som thet förre, dock mycket sundre, wäl
 dit som en struf och af svart färg, hwaraf han har,
 så mycket bekant är, föga eller intet gagn, och kallas
 therföre lilasult Enhörning. Benen äro ganska tjocka
 och liksom med panisar-stöflor iflådde, eller med fjäll
 öfweralt betäckte; hwilket gifwer honom ej allenast rin-
 ga anseende, utan ock hindrar honom at komma så fort
 i löpande, som han ofta skulle åstunda. Hwarthera
 af Fötterna är stodd med tre tjocka Klöfwar, två
 framåt och en bakpå. Swanzen är stäckug och nederst
 med långa hår betäckt som hos Orar.

Thetta

Thetta Djuret wistas aldrakålst på Gytte-
fulla och sumpliga Blaser, och håller för sin största sällhet
at så tumla omkring och wälta sig i träcken som Swin,
samt ligga och maza sig i Solen. Man träffar En-
hörningen på åtskilliga Orter i Africa, men aldrakålst
på somliga ställen i Asien, såsom i China, Siam och
förnämligast i Konungariket Bengala, ther man finner
sådana Djur till tåmmelig myckenhet; skal och hafwa
sitt tillhåll på the större Afrikanska Darne. Han föder sig
af Lof och Grenar, samt Gräs och andra Jordwårter
som Elefanten, och har et hufweligt låte, emedan han
vrålar och grymtar som Swin, så han blifwit retad
till arghet.

Alianus och andre med honom hafwa i forna ti-
der trodt, at alla Enhörningar wore Hannar och fort-
plantade altså ej sitt släkte på samma sätt som the öf-
riga Djuren. Men ehuru man ej kan beskriwa sättet
huru the afa, föda och upföda sina ungar, emedan
så wäl i thetta som mång annor mål nödiga och til-
räckeliga Observationer ännu saknas; så wet man
dock, at theenna meningen strider emot the Lagar och
then Ordning, som befinnes vara i natursens riken,
hwaråst ingen fortplantning sker, utan Hannens och
Honans gemensamma åtgärd, icke en gång ibland Jord-
wårterna. Then lärde Italienaren Franciscus Redi har
långt för thetta wisat och bewisat, at ej thet minsta
Kärl eller Insect blir till utan ägg, och intet dugeligt
ägg utan Fader och Moder. Ho wil så tro, at et så-
dant stort och ansenligt Djur, som Enhörningen är,
skulle ensam i thetta mål wika ifrån natursens stiel och
fastställda Lagar. Enhörningen är et starkt, sagmo-
diat och tillika grymt och hämndgrymt Djur. Kastar
både Häst och Karl utan ringaste besvär öfwerända
som en fjäder; låter dock både Djur och Människor så
wara

vara i fred och gör ingen någon skada, allena han
ej blir förrolampad och retad til vrede. Skier thet sed-
nare, så förvandlas snart hans spålfärdiga och sårliga
sinne i thet största raseri och grumhet, så at han ej
allena förföljer och angriper them, som gjort honom
enot, utan ock antastar och utan åtskillnad grufweligen
dödar alla andra som han råkar upå, ware sig Djur
eller Människa; ja han rasar så gräseligen ther han far
fram, at han upröcker med rötter tåmmeligen stora Trän,
och med et försträckeligt dån och bråkande sätter alla,
som hörat, i största häpenhet och besörtning. Råkar
han under sådant raseri få fatt på någon Människa el-
ler annat Djur, bringar han thet i största hast om lif-
wet, och med sin taggiga och skarpa Tunga är i stånd
at slicka både hud och kött ifrån benen, som han ge-
menligen lembar orörda.

Emot Elefanten byter han et medfödt hat och fiend-
skap, hwilken fiendelighet allt mer och mer ökas genom
then frid thesa begge starka och modiga Djuren allt
för et föra med hwarandra angående betet och födan.
Twänne mäktige af lika näringsfång förliskas ej gärna.
Enhörningen skal som oftast skarpa och hwässa sitt Horn,
som är thes endaste Sewär, emot stenar och klippor,
at han måtte vara så mycket bättre rustad emot them
na sin mäktiga wederpart. Och fast han äger mindre
styrka, vågar han sig dock åstad i förtröstan på sitt
spitliga Horn, hwarmed han måttar efter buken på
Elefanten, ther skinet är som tunnast och styngest som
åfventyrligast; gler honom ock ofta sådana skårer och
stråmor, at Elefanten tappas tillika med blodet och in-
elßworna allt sitt stora med, måste falla ned til marken
och dö. I anseende til et sådant Måstarespel plågar
Enhörningen af sonliga få namn af Elefant-Måstare.
Men han är ej alltid så fullkomlig eller rättare sagt
lyttig

lycklig i sin fågtare-konst, at ju then andre bjaner vare:
ra undan skötarne, eller ock laga så, at han allenast träf-
far sig på sådana ställen, ther bleskurerne blifwa min-
dre skadeliga; då Enhörningen måste komma til korta,
emedan Elefanten fattar honom om halsen med sitt
långa och starcke snyte, samt ihjältrifwer och dödar ho-
nom med sina Horn.

Enhörningen har gemenligen en unge hwart år,
ibland två, men sällan flera; the samma ålskar han
och wårdar så ömt, at han aldrig hämnas på sina fiän-
der, ehuru hämndgirtig och grym han eljest är, före
än han räddat och bragt them i säkerhet; hwarpå then
upmärksamme Holländaren Jacob Bonrius anförer et
märckwärdigt exempel i sin Historia Nat. Ind. När,
såger han, Secreteraren i vår Stad Batavia på Den
Java, Didericus Jemming ej länge sedan tillika med två
andra Personer red för ro skull i skogen, träffade han
på et sidoländt ställe en Näs- Hörning med sina ungar;
hvilken, så snart han blef felctet warse, straxt steg
up utur Byttjan, ther han låg och masade sig i Sol-
stenet, gick tåmmeligen långsamt undan åt skogen, som
ej war mycket långt therifrån, samt dref, och med Hornet
liksom stussade Ungarna fram för sig. Inmedertid war
en af Secreterarens följeslagare så djerf, at han red ef-
ter Enhörningen, och med en Sabel gaf honom bak-
efter thet ena hugget efter thet andra, som ingen ting
skadade honom, efter huden war ganska tjock och styf,
så at thet håstigaste hugg ej gick igenom, utan lemnas-
de allenast några hwita ränder efter sig på ryggen och
länderna. Enhörningen lät sådant ej bekomma sig,
utan emottog stråmorna med tålmod til thes han hun-
nit til skogen med Ungarna och gjömt theni bakom
några tjocka Törnbustar; Straxt begynte han wråla,
stria, rumora och fara fram som han varit rasande;
lopp

lopp til then som huggit honom, hwilken stadnade och
ärnade förswara sig, och fattade uti hans kläder, som
til all lycka remnade. Håsten, på hwilken Karlen red,
war wid thetta tillfället försiktigare än han sjelf,
drog sig i thet samma hastigt tillbaka och tog flugten.
Enhörningen jagade efter honom så fort han kunde,
och under löpandet fastade omkull hela Trån och an-
nat som war honom i vägen. Så snart Karlen war
kommen tillbaka til sina följeslagare, och Enhörningen,
som satte efter honom, fick se them, lemnade han sin
fiende, som widare flydde undan, och gick löst på the
andra, hwilka hade wid thet stora brakande och gny,
som hördes, stadnat bakom 2:ne Trån, som stodo knap-
pa två fot ifrån hwarandra. Då han nu ärnade trån-
ga sig fram til them emellan thessa Trån, rustades
the såsom såf af blåswäder, men kunde dock ej twin-
ga sig fram med sin stora och tjocka kropp, utan fast-
nade, och gaf them tid at knäppa honom för hufvud-
det med några Kulor å rad, hwaraf han omsidor föll
död til marcken.

Ebureu föttert af thetta Djuret är tåmmeligen hårdt
och segt, ätes thet dock af Moreerne i Africa, hwilke
mätte hafwa geda Tänder at söndermalat med, och
starkt Maga at smältat. Huden torde ej wara odu-
gelig til Sälor under Skor och Stöflar, om man ha-
de någon tillgång theraf, och finge henne för billigt pris.

Enhörningens Horn, särdeles thet hwita, hölts
fordom som en helgedom i Europa, så länge thet war
rart och Folket lät inbilla sig at thet hade en beson-
nerlig Anti- och Sympathetisk kraft och dygd uti sig;
men sedon man, i stället för at sätta en blind tro til
andras swafsande och med mycken osanning utspädda
utlåtelse, siel begynt undersöka saken och se med egna
ögon, har thes värde mycket förfallit, särdeles som
thet

thet nu mera ej är någon raritet, utan finnes nästan hos alla Materialister.

Thet berömmes dock af the flåsia som et antidotum och Gist-drifwande Medel, när man tar the pulfweriseradt in och swettas therepå. Thesutom nyttjas ock Enhörningens blod och Klöfwar til Läkemedel, efter the så wäl, som Hornet hafwa mycket flygtigt Salt och Olja uti sig, och tjena äfwenwäl emot Gist, hwilket the med swetten fördrifwa; Stola ock hämma andra sinittosamma sjukdomar, samt stilla Durchlopp.

Näse-Hörningen är en sinnebild af svotst och högdragit Folt, som med updragen näsa, straltande mun, fräcka miner och förakteliga årbörder begrina, genomhålla, tadla och uphöja andras fel, at themed förtinga och ursäkta sina egna odugder, läggandes themed sin dumbet så mycket mera å daga, som the utmärcka, at the antingen ännu ej lärdt känna sig selfwa och sina egna oarter, mindre kunna dömma om andras; eller ock wilja themed inbilla andra at the ej äro Människor eller warit med på thet byte, så ingen slapp utan lyte. Hit kan äfwen Martialis utläse lämpas:

Majores nunquam rhonchi; juvenesque senesque

Et pueri nasum Rhinocerotis habent.

När the manerligt är, at Barn från waggan straxt i Fräckhets-Schola sticka;

När ungdom får, för staltthet, namn af snabber Gåse, huru
tig smäller Flicka:

Så undra ej om Werlden blir helt blind sin' egna fel at
rätt betrakta,

Men skarpsynt nog, samt qwist och wig at andra tadla,
lasta och förakta.

Thet

Thetta Djuret afbildar ock en fallet from- och sakt-
 modighet, som somlige göra så mycket wäsende utaf,
 ej ihogkommandes, at Människor äro ej mindre lär-
 aktige och stickelige at föreställa en främmande gestalt,
 än wisja wilda Djur, som låta tåmja och lära sig ef-
 terapa Människor i många mål, och förblifwa dock
 sedan som förrut oståliga Djur. Then som äger nå-
 gorlunda fogelig complexion, och finner sin räkning
 wid at tåmja och hålla sina oordentliga passioner in-
 nom wisja och efter tidsens smak lämpade stränkor,
 kan wäl, under then största odugd, få namn af from
 och dygdig. Men tager man irån en sådan thet han
 tryggat och byggar sig wid, thet ware sig heder,
 ågodelar eller maktighet och goda dagar; så lærer snart
 hans säfliga, saktmodiga och fromma sinne yttra sig i
 hat, kärlekslöshet, hämndgirughet och annat thyllt
 raseri, till bewis at then förra dygden warit mera en
 larf än sjelfwa wäsendet. Sådane skrymtare plåga
 wid slita tilfällen ursakta sig themed, at the blifwit
 förargade; men huru kan wäl argheten bryta ut, om
 hon ej warit förrut innom bols? The blifwa ej förar-
 gade, utan allenast nödgade at för then gången aflägs-
 ga skrymtre-käpan och wisja hwad the i sjelfwa were-

let gå före; hwilket the hålla för then största
 synd, efter skrymtari är theas
 största dygd.

XXX.

Enhörningen, Monoceros.

Som then näst förut bestrifue Enhörningen i the äldsta tider för Europeerne war aldeles obekant; så wiste man theremot at tala om et annat slags Djur, som ock kallades Enhörning, Monoceros, Unicornis, hwilket länge troddes wara til; men i sednare tider, då man begynt bruka mera upmärksamhet än tilförne, i the naturliga tingens skärskådande, aldeles försvunnit. Och, så framt man ej wil påstå, at thenna gamla Enhörningen tillika med then utur Lupp, ägg fläckte Basilisk, then halft Örn och halft Lejon liknande Grepen, och then med hufwud i bägge ändarna försedde ormen Amphibæna samt andra thyllika Under-djur, nu mera flyttadt til the obekanta Länder wid Norr- och Söder-polen; är troligt, at thetta Djuret i början warit stapadt i Aristotelis och andra fintelliga samt för fabler och dikter benägna Grekers hjerna; och fölgakteligen har thet sedermera ej kunnat träffas på andra ställen i Werlden, än uti thesas och efter them andre godtrogne Skriben.